

ХОРХЕ ЛУИС БОРХЕС ВРЕМЕТРАЕНЕТО НА АДА

Превод от испански: Румен Стоянов, 1994

chitanka.info

Спекулирането, което с годините полека-лека се умори, е това за ада. Занемаряват го самите проповедници, незакриляни може би от бедния, но угодлив човешки намек, че църковните кладни на Инквизицията били от мира сега: временно мъчение, несъмнено, ала не и недостойно да бъде в земните ограничености една метафора на безсмъртната, на свършената болка без гибел, която ще познаят завинаги наследниците на божествения гняв. Независимо дали тази хипотеза е задоволителна или не, неоспорима е една всеобща немощ в пропагандата на тази институция. (Никой да не се стряска тук: словото *пропаганда* няма търговско, а католическо родословие; означава събрание на кардинали.) Във втори век картагенецът Тертулиан можел да си представя Ада и да предвижда неговото действие с тази реч: *Харесват ви представленията; чакайте най-голямото — Страшния съд. Каква възхита у мен, какъв хохот, какви приветствия, какво ликуване, когато видя толкова надменни царе и измамни богове да се жалват в най-долния затвор на мрачините; толкова много магистри, преследвали името Господне, да се топят на кладни, по-зли от ония, които някога са стъквали срещу християните; толкова много сериозни философи да се изчервяват върху червените кладни със своите измамни съдници; толкова приветствани поети да треперят не пред съда на Мидас, а на Христос; толкова трагически актьори, по-красноречиви сега, в изявата на едно тъй изконно мъчение...* (За зрелищата, 30; цитат и превод на Гибън) Самият Данте във великата си задача да предвиди по анекдотичен начин някои решения на божествената Справедливост, свързани с италианския Север, не познава подобен възторг. После, литературните произподни на Кеведо — просто остроумна възможност на отживелици — и на Торес Виляроел — просто възможност за метафори — само ще онагледят растящото лихварство на догмата. Упадъкът на ада при тях е почти както у Бодлер, вече тъй недоверчив спрямо нетленните изтезания, та се преструва, че ги боготвори. (Една многозначителна етимология извежда безобидния френски глагол *gener* от могъщата дума на Писанието *gehenna*.)

Минавам към разглеждане на Ада. Разсеяната статия на *Испано-американския енциклопедичен речник* е полезно четиво не поради своите сиромашки вести или уплашеното си клисарско богословие, а заради изумлението, което се съзира в нея. Започва с обяснението, че

представата за Ада не е създадена от католическата църква, тоест предпазливост, чийто скрит смисъл е: *Да не вземат да рекат масоните, че тези грубиянщини ги е въвела Църквата*, но си припомня тутакси, че Адът е догма и добавя с известно притеснение: *Неповяхваща слава на християнството е да привлича към себе си истини, пръснати из лъжливите боговерия*. Нека Адът бъде един факт на естественото боговерие или само на разкритото боговерие, истината е, че никой друг въпрос на богословието не е за мен тъй очароващ и властен. Думата ми не е за митологията, по махленски проста — тор, скари, огън и клещи, — която е вегетирала въз основа на него и която всички писатели са повтаряли, за безчестие на своето въображение и почтеност^[1]. Говоря за ограничената представа — вечно мъчилище за лошите, — която съставлява догмата — без друго задължение, освен да ги постави на *действително място*, на точно място и е *обиталище*, различно от това на блажените, различно от онова, което обитават избраниците. Да си въобразим обратното би било злоещо. В глава петдесета на своята *История* Гибън иска да омаловажи чудото на Ада и пише, че двете прекалено просташки съставки от огън и мрак са достатъчни, за да създадат усещане за болка, което може да бъде утежнявано безконечно от мисълта за времетраене без край. Тази недоволстваща поправка доказва може би, че подготовката на преизподни е лесна, ала не накърнява възхитителната уплаха от тяхното измисляне. Ужасяващ е атрибутът за вечност. Тази продължителност — фактът, че божественото преследване е лишено от промеждутъци, че в Ада няма сън, — е още по-ужасяваща, ала е невъзможно да си я представим. Вечността на наказанието е оспорваното.

Два важни и красиви довода има за обезсилване на тази вечност. По-старият е за условната безсмъртност или унищожение. Безсмъртността, уверява това разсъждение, не е атрибут на падналото човешко естество, тя е дар Божи в Христа. Не може да бъде обърната, следователно, против самия индивид, на когото се предоставя. Тя не е проклятие; тя е дар. Който го заслужава, заслужава го заедно с небето; който се оказва недостоеен да го получи, *умира, за да умре*, както пише Бъниън, умира без остатък. Адът според тази благочестива теория е човешкото хулно име на Божията забрава. Един от нейните

разпространители бе Уейтли, авторът на тази паметно прочута брошура: *Исторически съмнения относно Наполеон Бонапарт*.

По-любопитна спекулация е предоставената от евангелисткия богослов Роте през 1869. Неговият довод — облагороден и от тайното милосърдие да отрича безкрайното наказание на осъдените — отбелязва, че увековечаването на наказанието е увековечаване на Злото. Твърди, че Бог не може да иска тази вечност за Своята вселена. Намира възмутително да се предполага, че грешният човек и дяволът надхитряват завинаги доброжелателните Божи намерения. Богословието знае, че сътворението на света е дело на любовта; (Понятието *предопределение* се отнася в богословието до предопределението на небесната слава; низвергването е просто обратната страна, то е неизбор, изразяващ се в пъкълското наказание, което обаче не е нарочно действие на божествената доброта.) Изобщо ратува за един намаляващ, подложен на упадък живот за низвергнатите. Вижда ги предварително да се навъртат по краищата на Творението, по дупките на безкрайното пространство, поддържайки се с остатъци живот. Заклучава така: нали демоните са безусловно отдалечени от Бога и са негови безусловни неприятели, тяхната дейност е против царството Божие и ги организира в дяволско царство, което, естествено, трябва да си избере началник. Главата на това демонско правителство — Дявола — трябва да си представяме като променлива. Индивидите, поемащи престола на това царство, рухват пред прозрачността на неговото същество, но се подновяват сред дяволското потомство (*Догматика*, I, 248).

Стигам до най-невероятната част на моята задача: разработените от човечеството основания в полза на вечността на Ада. Ще ги обобщя в растящ по значение порядък. Първото е от дисциплинарно естество: постановява, че опасението от наказание се крие тъкмо в неговата вечност и че поставянето ѝ под съмнение обезсилва въздействието на догмата и представлява игра по свирката на Дявола. Това е довод от полицейски порядък и не смятам, че заслужава опровержение. Вторият гласи така: *Наказанието трябва да бъде безкрайно, защото безкрайна е вината, щом посяга срещу царствеността на Господа, който е безкрайно Същество*. Било е отбелязано, че тази демонстрация доказва толкова много, та може да се умозаклучи, че не доказва нищо: доказва, че няма опростима вина, че са непростими всички вини. Аз бих

прибавил, че е един съвършен случай на схоластична лековатост и че неговата измама се състои в смисловата множественост на словото *безкраен*, което, приложено към Господа, ще рече *безусловен* и — към мъка ще рече *неспирен*, и към вина — нищо, доколкото аз съумявам да разбера. Освен това, да се привежда довод, че едно прегрешение е безкрайно, загдето посягало срещу Бога, който е безкрайно Същество, е все едно да се привежда за довод това, че е свято, понеже Бог е свят, както да се мисли, че хулите, отправени към един тигър, трябва да бъдат раирани.

Пред мен сега се изправя третият от доводите, единственият. Гласи така, може би: *Има вечност небесна и пъкълска, защото достойнството на свободната воля така го изисква — или притежаваме способността за действие завинаги, или това Аз е една заблуда.* Добродетелта на това съждение не е логическа, а много повече: тя е изцяло драматическа. Налага ни една ужасна игра; отстъпва ни свирепото право да се погубим, да държим на злото, да отхвърлим акта на благодатта, да бъдем храна на огъня, който не свършва, да направим така, че Бог да не успее в нашата участ — участта на тялото без яснота във вечното и на *омразно съдружество със зли демони*. Твоята съдба е нещо истинско, ни казва, вечна осъденост и вечно спасение има в твоята минута; тази отговорност е твоята чест. Това е чувство, подобно на Бъниъновото: *Бог не си е играл, когато ме е убедил, демонът не си е играл, когато ме е изкусил, нито си играех аз, когато потънах сякаш в бездна, щом горестите на духа ме обзеха; също тъй не трябва да си играя сега, когато ги разказвам.* (Благодат, споходила първия измежду грешниците. Предговорът.)

Аз смятам, че в немислимата наша съдба, в която царуват безчестия като телесната болка, всяко причудливо нещо е възможно, дори вечността на един Ад, но и че е нерелигиозност да се вярва в него.

* * *

Послепис. В тази страница просто като вест мога да съобщя нещо за един сън. Сънувах, че излизам от друг сън — пренаселен с катаклизми и множества — и че се пробуждам в някаква неузнаваема

стая. Развиделяваше се: някаква всеобща неподвижна светлина очертава крака на железното легло, строгия стол, затворените врата и прозорец, масата в бяло. Помислих със страх: *къде съм?* И разбрах, че не знам. Помислих: *кой съм!* И не можах да се разпозная. Страхът нарасна у мен. Помислих: *това безутешно бодърстване е вече Адът, това бодърстване без предназначение ще бъде моята вечност.* Тогава се събудих наистина: треперейки.

[1] Обаче любителят на преизподни ще стори добре, ако не пренебрегне тия почтени нарушения: сабианския ад, чийто четири надпоставени преддверия пропускат нишки мръсна вода по пода, но чието главно помещение е обширно, прашно, пусто; Сведенборговия ад, чийто унилоост не долавят осъдените, отхвърлили небето; ада на Бърнард Шоу (Човек и свръхчовек, с. 86–137), който напразно развлича неговата вечност с хитрини на разкоша, на изкуството, на еротиката и на доброто име. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.